

Релігієзнавство в Україні

Оксана Горкуша

СПІВПРАЦЮВАТИ, ЩОБ ВИЖИТИ: Формування мережевої взаємодії релігієзнавчих шкіл, груп, фахівців як ефективна модель майбутнього українського релігієзнавства

Oksana Horkusha

COOPERATE TO SURVIVE:

Formation of network interaction of religious studies schools,
groups, specialists as an effective model of the future
of Ukrainian religious studies

Стаття-роздуми д.філос.н., проф. Л.О.Филипович «Чи є у сучасного українського релігієзнавства стратегія виживання і розвитку?» є надактуальною в ситуації трагічного зневаження гуманітаристики в сучасній Україні та постанні у зв'язку з цим несприятливих умов для творчої наукової співпраці між різновіковими, різноінституційними, різноспеціалізованими та різноорієнтованими нечисленними фаховими чи дотичними релігієзнавцями. Відомий український релігієзнавець, вчитель величезної кількості різнопоколінневих релігієзнавців методологічно та теоретично спираються на академічну школу Анатолія Колодного (Відділення Релігієзнавства ІФ НАНУ). Однак, будучи вихованцями та учнями єдиної академічної ре-

лігієзнавчої школи, численні учні Л.Филипович осідали в різних фахових та нефахових інституціях. У сучасному тренді зневаження інтелекту та гуманітаристики фахівці-релігієзнавці, щонайбільше – теоретично обтяжені, стали вкрай мало запитаними. Тож конкуренція між тими окремими релігієзнавцями, що не зрадили своїй фаховості, за дуже низького попиту стала шаленою. Релігієзнавча співпраця ускладнилась особливо для представників різних релігієзнавчих інституцій, адже за розподіл ресурсів для ситуативних досліджень ведеться запекла боротьба. Тож на надзвичайно важливі, нагальні, глибокі вказівники та рекомендації на розвиток галузі від професорки не лише варто звернути увагу, але й зосередитись уважно на тому, як можна на практиці реалізувати цю перспективну програму повернення потужного релігієзнавчого дискурсу в сучасний суспільний не лише глобальний, але й власне український, освітній, просвітній, науковий контекст.

Тож, як учениця Людмили Олександрівни, дозволю собі додати декілька міркувань до висловленої програми ефективізації сучасного релігієзнавства України. Не можу не погодитися із діагнозом, який дається в статті релігієзнавству в Україні: «Сьогодні ми маємо ситуацію: атомізації релігієзнавчих досліджень, автономізації локальних ситуативних груп релігієзнавців, поляризації інтересів різних релігієзнавчих інституцій, незапитаності суспільством фахівців-релігієзнавців, низький рівень суспільного інтересу до релігієзнавчого знання тощо. Розуміємо, що до цієї ситуації призвели не лише зовнішні обставини, але й розбрат та війна амбіцій у релігієзнавчому середовищі як на інституційному, так і на особистісному рівні. Безумовно, повернення до централізованої систематизації релігієзнавчих досліджень та релігієзнавчої освіти

малоймовірно. Та ми на це ніколи і не претендували, оскільки є послідовними прихильниками множинності методологій релігієзнавчого дослідження, плюральності не тільки релігійного, але й світоглядного виміру світу».

Натомість ми всі разом маємо шанс переформатувати ситуацію згідно із особливостями методологічної ефективності сучасної доби: з централізованого керування та жорсткого управління системою здобуття, текстуалізації та розповсюдження знань (яка вже не діє, а спроби таку впровадити шкодять як окремим релігієзнавчим інституціям, так і цілому релігієзнавчому середовищу) на *мережеву взаємодію релігієзнавчих шкіл, груп, фахівців з метою формування в Україні потужного й високофахового релігієзнавчо-науково-експертно-просвітницько-освітнього середовища*. Таке середовище задавало б нормативний кістяк для релігієзнавчої обізнаності суспільства, сприяло міжконфесійному порозумінню й утвердженню поміркованої, ґрунтованої на знанні, громадянської толерантності до носіїв різних релігійних вірувань; було б заборолом від безглузвих та деструктивних тенденцій, владних рішень, законодавчих ініціатив тощо; стало б світловим бар'єром на шляху зловживань релігією, церквами, втягування таких у непригаманну функціональність чи невластиву діяльність, продиктовану меркантильними чи егоцентричними інтересами окремих осіб, охочих до використання релігії як засобу самозбагачення/прославлення тощо. Прототипом такої мережі, що може стати і базисом для її активізації в майбутньому, є УАР.

Але для активізації функціонування такої адекватної сучасності релігієзнавчої мережі потрібні належні умови. Щонайперше слід врахувати, що та чи інша релігієзнавча інституція чи група вибудовуються на певній релігієзнавчій школі, формувались на конкретний запит, створюва-

лись за якимось певним груповим інтересом. Тож для відновлення релігієзнавчої солідарності, до якої слушно закликає Л. Филипович, необхідно, щоб кожен релігієзнавець застерігав інтерес фахової української релігієзнавчої спільноти як певної інтелектуальної цілісності, а не спирався на вузькокорпоративну зарозумілість, діяв на користь академічного українського релігієзнавства, а не поборював колег у прагненні зачистити ринок працевлаштування від конкурентів. Тоді б нам вдалося, змінивши підхід до побудови взаємовідносин між інституціями, групами та окремими релігієзнавцями, перейти від *моделі ринкових відносин*, яка диктується трендовим у сучасному світі пануванням вульгарного утилітаризму та спричиняє поборювання конкурента і витіснення його з поля зору потенційних замовників «релігієзнавчої продукції», до моделі *партнерської взаємодії фахівців та інституцій з релігієзнавства*, кожен з яких має власний набір корисних знань, навичок, здобутків, якими може посприяти розвитку цілої спільноти, від якої, у свою чергу, черпатиме вироблені іншими корисні для його досліджень чи функціональних завдань знання, досвід, методологічні та теоретичні здобутки.

Щодо параметрів, які можуть посприяти усвідомити доцільність такої партнерської взаємодії фахівців та інституцій з релігієзнавства, то до них безумовно належать онтологічні. Тож варто окреслити, що глобальний (світовий) чи локальний (вузькотематичний, вузькоінституційний) рівень релігієзнавчих взаємодій не забезпечує власне української специфіки та актуальності релігієзнавства як галузі гуманітарних наук. Українські релігієзнавці мають власну емпіричну базу, перенасичену релігійними чинниками та наслідками, що розгортаються у безпосередньо досяжній нам буттєвій та історіографічній локації. І

українська релігієзнавча рецепція саме українського буттєвого релігійно-суспільного досвіду є тим безумовно надцінним внеском у скарбницю світового релігієзнавства, яке лише ми здатні зробити. Та для цього треба скорегувати загальні критерії здійснення релігієзнавчих досліджень, сформулювати адекватні та ефективні методи їх провадження та висвітлення, які б підходили для українського релігієзнавства в усьому багатоманітті його шкіл, інституцій з їхніми функціональними специфіками, та ставали правилами побудови парт-нерської взаємодії фахівців.

І глобальний рівень, й індивідуальні досягнення мають враховуватись. Однак партнерська взаємодія передбачає перебування партнерів у певній онтологічній локації – для нас такою є Україна з її специфічною релігійною ситуацією. Тут і академічним релігієзнавцям з Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, і вузівським чи університетським релігієзнавцям-викладачам з релігієзнавчих чи й інших гуманітарних кафедр ВНЗ України, і різним громадським релігієзнавчим асоціаціям та релігієзнавчо-експертним товариствам, і окремим релігієзнавцям знайдеться доречна справа з наступним вагогим внеском та місцем з належним визнанням вагомого теоретичного чи емпіричного внеску.

Отже, зважаючи на критично-катастрофічну ситуацію виживання, у якій ми зараз знаходимось, закликаю усіх релігієзнавців вдумливо перечитати програму з ефективізації українського релігієзнавства Л.Филипович та долучитись до формування і здійснення конкретних кроків та елементів її впровадження. Солідаризуймося на благо українського релігієзнавства, релігієзнавчого просвітництва, освіти й стабілізації релігійної ситуації в сучасній Україні.